TOESPRAAK VAN DE VOORZITTER VAN DE PARTIJ VAN DE ARBEID, MARJANNE SINT TIJDENS HET VERKIEZINGSCONGRES IN DEN HAAG OP 6 EN 7 JULI 1989
EMBARGO TOT 6 JULI 1989 17.00 UUR - GESPROKEN WOORD GELDT
Partijgenoten,
Nog geen vijf maanden geleden, op het congres eind februari, voorspelde ik dat we een drukke tijd tegemoet zouden gaan. Maar dat ik al zo snel weer een congres zou toespreken, had ik niet gedacht. Wie verzint er nu dat Joris Voorhoeve het kabinet naar huis zou sturen wegens het verschil tussen het niet afschaften van het reiskostenforfait en een onderzoek naar het al dan niet afschaffen van datzelfde reiskostenforfait? Hij had er een dag later al weer spijt van, maar mij spijt het geen seconde. Het CDA/VVD-kabinet is weg. Als het aan mij ligt, blijft het weg. We hebben een Ander kabinet nodig, een kabinet dat weer een draagvlak creëert en iedereen - vrouw of man, autochtoon of allochtoon, werkend of uitkeringsgerechtigd, oud of jong - gelijk behandelt. Een kabinet met de Partij van de Arbeid. Dat is onze inzet op 6 september.
Dit congres is daarin van cruciaal belang. Er zal met argusogen naar ons worden gekeken. Velen zullen proberen datgene uit ons programma te lichten wat in hun kraam te pas komt, en ons daarop beoordelen. Daar moeten we ons niet door laten afleiden. De enige werkelijke toetssteen is, of ons verkiezingsprogramma onze eigen bedoelingen goed weergeeft. Of het een programma is, de Partij van de Arbeid waardig. Waarvan de kiezers zullen zeggen: daar herkennen wij de socialisten in, aan hen kunnen we met een gerust hart het landsbestuur toevertrouwen. En dat het zo'n programma zal zijn, daar ben ik voor honderd procent van overtuigd. We zullen aan de kiezers duidelijk maken, dat de Partij van de Arbeid onmisbaar is in de jaren negentig.
2.,
In de allereerste plaats dient dit congres om de daarvoor benodigde besluiten te nemen. Zodat we straks niet met mooie beloften naar de kiezers gaan, maar hen ervan kunnen overtuigen dat ons programma verantwoord, uitvoerbaar en betaalbaar is. In het belang van al diegenen die lijden onder het gebrek aan kwaliteit in de jaren tachtig. Mensen zonder werk, mensen met een uitkering. In het belang van iedereen die aan den lijve ondervindt wat werkdruk in onderwijs en gezondheidszorg betekenen. De ouders van al die kinderen voor wie door personeelgebrek in het speciaal onderwijs geen plaats is. Hoogbejaarden, die te lang moeten wachten op een plek waar ze kunnen worden

verzorgd. Zwakzinnigen aan wie te weinig aandacht kan worden besteed omdat het personeel van inrichtingen te zwaar is belast. En in het belang van de toekomst van ons land.
Voor de Partij van de Arbeid komt die toekomst iedereen toe. Wij zeggen nee tegen een beleid dat de rijken bevoordeelt. Nee tegen het verwaarlozen van het milieu. Nee tegen het uitkleden van
voorzieningen, het laten sloffen van de werkloosheid. Nee tegen het starre blokdenken en het fantasieloze buitenland-beleid, Het wordt tijd voor een ander beleid. Een beleid gebaseerd op eerlijk delen in een gezonde economie, met oog voor wat om ons heen gebeurt, dat vooruitkijkt in plaats van achterom. Dat kan. Dat willen we. Dat zullen we laten zien.
3.
Er is op het concept-programma flink geamendeerd. Het partijbestuur heeft naar de partij geluisterd en daar waar dat nodig bleek, aanscherpingen en verduidelijkingen aangebracht.
Waar wij menen dat amendementen geen verbetering betekenen, zullen we het programma verdedigen. Dat zal nog tot stevige discussies leiden, de komende uren. Dat zijn we gewend. Zo functioneert onze partijdemocratie. Onze congressen zijn geen applausmachine, onze partij bepaalt als geheel met welk programma we op pad gaan. Dat is onze kracht. En de enige basis waarop we de kiezers kunnen overtuigen.
Wij zullen zelfbewust en van ganser harte de uitdaging van regeringsverantwoordelijkheid aangaan. Omwille van een progressief beleid. En laten we ons daarbij niet van de wijs
laten brengen door tegenstrijdige eisen die aan ons worden gesteld. Te links, of niet links genoeg. Te drammerig of juist te saai. Te weinig lettend op het haalbare, of juist weer te veel.
De werkelijkheid is dat sociaal-democraten altijd hebben moeten leven met de spanning tussen idealen en mogelijkheden. Tussen bevlogenheid en realiteitszin. De sociaal-democratie heeft steeds opnieuw laten zien die spanning aan te kunnen, en woorden in daden om te zetten. Onze kracht heeft er altijd in gelegen, vooruitgangsgeloof en idealisme te verzoenen met het haalbare.
Het hervormen van de maatschappij kreeg gestalte in tastbare resultaten als de woningbouwprogramma's van Wibaut, het Plan van de Arbeid in de crisistijd, de opbouw

van de sociale voorzieningen in de periode-Drees, het eerlijk delen van kennis, inkomen en macht in het tijdperk Den Uyl.
Over elk daarvan werd In hun tijd gezegd: ze gaan niet ver genoeg, zijn niet radicaal genoeg. Houden teveel rekening met het mogelijke en te weinig met het wenselijke. En over elk ervan werd na hun tijd gezegd: het waren wezenlijke stappen voorwaarts, ze markeerden een breuklijn met het verleden. Steeds opnieuw bleek de partij er tijdig in geslaagd haar ideologie aan te passen aan de eisen van de moderne tijd. Ze wist wat ze wilde, en waarom ze het wilde. Kon een alternatief bieden dat steunt in de werkelijkheid, maar tegelijk ruimte laat voor toekomstgerichte verbeeldingskracht.
Partijgenoten, dat ook geldt ook voor het programma dat wij vandaag en morgen met elkaar bespreken. We hebben niet voor niets met elkaar gediscussieerd over continuiteit en vernieuwing in de sociaal-democratie. De neerslag van die discussie ligt vast in dit programma voor vier jaar. Zodat geschiedschrijvers, terugkijkend op de jaren negentig, later kunnen vaststellen dat Nederland op 6 september 1989 een nieuwe periode inging: de periode-Wim Kok.
4.
Maar voor het zover is, is er nog heel wat werk aan de winkel. Na dit congres en een korte vakantieperiode begint de campagne. Eigenlijk is die al begonnen. Of liever gezegd, niet opgehouden na de Europese verkiezingen. Het gaat er vooral om, onze eigen aanhang te overtuigen van de noodzaak naar de stembus te gaan.
Het was even slikken op 18 juni, toen we werden geconfronteerd met de verkiezingsuitslag. Vooral kiezers die tot onze potentiële aanhang horen, zijn thuis gebleven. Dat verklaart een deel van het voor ons tegenvallende resultaat, maar het zou kortzichtig zijn te menen dat het dus met de verkiezingen in september vanzelf wel goed komt.
Integendeel, als we één les hebben gekregen, is dat we de komende maanden moeten gebruiken om mensen te motiveren op ons te stemmen. Dat kan niet alleen door een goed optreden van Wim Kok op TV. Hoe belangrijk ook, verkiezingen worden niet alleen daarmee gewonnen. De beste manier om mensen het gevoel te geven dat achter onze nummer één een partij staat op wie zij kunnen rekenen, is door als partij zichtbaar in de campagne aanwezig te zijn. Op straat, langs de deuren, op markten, in persoonlijke gesprekken. Partijgenoten, dat kan niet zonder u. De partij heeft u nodig. Laten we er met elkaar een overtuigende, inspirerende campagne van maken. Zodat die slechte

generale wordt gevolgd door een uitstekende premiere op 6 september.
5.
Want de race is nog niet gelopen. Het is lang niet uitgesloten dat de VVD en het CDA alsnog met elkaar in zee zullen gaan. Het CDA heeft liever een kleine dan een grote coalitiepartner. En het steeds groter wordende verschil tussen CDA en VVD schrikt Joris Voorhoeve kennelijk niet meer af. Vlak voor de val van het kabinet vertelden VVD-ers aan ieder die het maar horen wilde, de arrogantie en machtsbelustheid van het CDA beu te zijn. Dat is blijkbaar snel over gegaan. Nog geen veertien dagen geleden verklaarde Voorhoeve alweer aan te koersen op een kabinet met datzelfde CDA. Ik vind het jammer dat de VVD kennelijk niet eens wil nadenken over een combinatie met D66 en de PvdA. Maar het maakt de verkiezingen wel duidelijker.
Geen zin in nog eens vier jaar Ruding met zijn eeuwige bezuinigingslineaal? Geen zin in weer geharrewar over de OV- jaarkaart voor studenten? Geen zin in nieuwe kortingen op onderwijs en gezondheidszorg? Moe van het modderen met het milieu? Geen behoefte aan nog langer uitstel van een fatsoenlijke regeling van euthanasie en nog meer getouwtrek rond gelijke behandeling? Dan is de Partij van de Arbeid het enige alternatief. Het gaat niet alleen om een stem op links. Het gaat om een stem op de Partij van de Arbeid. Want alleen de Partij van de Arbeid is in staat het overwicht van het CDA te neutraliseren. En alleen de Partij van de Arbeid kan in een regering voldoende kracht ontwikkelen voor een werkelijk ander beleid.
6.
Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat de koppelingen worden hersteld. Met terugwerkende kracht, tot 1 juli 1989. En door die investeringen te doen die nodig zijn om een sterke economie te
handhaven en voor de toekomst veilig te stellen. Dat is weer nodig om te beginnen met het inlopen van de achterstanden die de sociale minima hebben opgelopen. Dan komt ook een geleidelijke verhoging van de uitkeringspercentages werknemersverzekeringen in zicht.
Dat is wat anders dan plompverloren roepen dat alles tegelijk kan, zoals Groen Links doet, De minima in een kabinetsperiode schadeloos stellen voor zeven jaar Lubbers, ongeacht de economische situatie, ongeacht de gevolgen van zoiets ingrijpends als een 'groentax' van 50 miljard. Alle uitkeringen naar 80%, ongeacht het geld dat nodig is voor goede onderwijs- en gezondheidszorgvoorzieningen en voor meer werkgelegenheid.

Wie dat allemaal wil, en dan ook nog volledig koopkrachtbehoud garandeert bij een 32-urige werkweek, houdt zichzelf en de kiezers - uitkeringsgerechtigden voorop - voor de gek.
Het is óók wat anders dan twee soorten minima creëren: zij die er misschien wel iets, en zij die er in elk geval niks bijkrijgen. Dat is de dubbelhartigheid van de VVD. Het CDA lijkt te beseffen dat op dit punt een andere koers noodzakelijk is. Maar ook daar zie ik tweeslachtigheid. Enerzijds trekt het CDA geld uit voor een gelijkwaardige inkomensontwikkeling. Anderzijds is volstrekt onduidelijk wat daarvan overblijft zodra het economisch ook maar een beetje tegenzit. Sterker nog, het CDA vond het niet nodig per 1 juli al de koppeling te herstellen. Met de VVD samen blokkeerde het CDA dat voorstel van ons.

Dus hoe zit het eigenlijk met de geloofwaardigheid van het CDA- programma op dit punt? Meent het CDA wat ze schrijft, of schrijft ze het met oog op de verkiezingen? Wie een 'schild voor de zwakken' wil ophouden, moet ook zorgen voor de betrouwbaarheid daarvan. De loskoppeling heeft al voor genoeg schade, spanning en onzekerheid in de samenleving gezorgd. Dus CDA, als het u ernst is, houdt dan op met dat gemillimeter en pas per 1 juli jl. de koppeling toe.
7.
Ik heb me over nog wel meer verbaasd in het verkiezingsprogramma van het CDA. Over de onderwijsparagraaf bijvoorbeeld. Veel mooie woorden, maar als het erop aan komt, geen geld. Zwart op wit staat dat het CDA in de komende vier jaar 500 miljoen extra aan onderwijs besteed. Maar wat niet wordt vermeld, is dat dit met inbegrip is van de 750 miljoen die Deetman nog moet bezuinigen.
Per saldo bezuinigt het CDA dus 250 miljoen. Maar zwijgt daarover tegen de kiezers. Dat is niet kosher, en het is ook kortzichtig. Onderwijs is een investering in het belangrijkste wat Nederland heeft: mensen. We kunnen ons geen halfhartig beleid permitteren op dit punt. Te lang is onderwijs een ondergeschoven kind geweest in dit kabinet. Dat moet veranderen. Goed onderwijs is een verzekering voor een goede toekomst.
En dan de werkloosheid. Ooit verbond de minister-president zijn persoonlijke geloofwaardigheid aan een daling ervan. Dus dan denk je; daar zal het CDA in het verkiezingsprogramma wel een paar plannen voor ontvouwen. Tenslotte is Lubbers niet

de eerste de beste. Afgaande op de tekst van het CDA-programma heeft die partij inspiratie geput uit onze plannen van de afgelopen paar jaar. Maar een financiële vertaling, ho maar. Een lafhartige

verwijzing naar de verantwoordelijkheid van de sociale partners; meer heeft het CDA niet te melden aan werklozen in de jaren '90.
Dat is veel te mager. De vakbeweging heeft door gematigde looneisen de voorwaarden geschapen voor een sterke uitgangspositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Terecht zal zij niet toestaan dat werkgevers de daardoor ontstane loonruimte inpikken. Dat vraagt om afspraken over een samenhangend pakket van werk en een eerlijker verdeling van inkomen. Om maatregelen op het gebied van scholing, arbeidsomstandigheden, winstdeling en arbeidstijdverkorting. Om versterking van de positie van werknemers ten opzichte van werkgevers. En om een overheid die de verantwoordelijkheid neemt voor een krachtig beleid ter bestrijding van hardnekkige werkloosheid. Dat is waar de Partij van de Arbeid op in zet. Dat is werkelijk gedeelde verantwoordelijkheid.
8.
Partijgenoten, wij spiegelen niemand iets voor dat wij niet kunnen waarmaken. Maar we moeten evanmin laten opsluiten binnen de smalle marges van wat haalbaar en verstandig is. Wie de grootste woorden gebruikt heeft niet per defintie het meeste gelijk, maar politiek is meer dan zielloos gecijfer. Politiek is er voor mensen, zij moeten zien wat politici drijft.
Veel mensen hebben - zacht gezegd - geen hoge pet op van het politieke bedrijf, zelfs niet wanneer het goed functioneert. De laatste jaren hebben zij nogal wat voedsel voor dat wantrouwen gekregen. Iets te vaak is de schijn gewekt dat er onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen dienstbaarheid aan het algemene belang en het accepteren van prive-voordelen. Als dat bewaarheid blijkt, past maar een remedie: onmiddellijk ontslag uit het ambt.
De kabinetten-Lubbers hebben een reeks affaires opgeleverd; van RSV en bouwsubsidies tot boter- en vissersfraude, studiefinaciering en het paspoort. In al die gevallen zeiden bewindslieden boetvaardig daarvoor de verantwoordelijkheid te nemen. Veel minder vaak echter verbonden zij daaraan ook de consequentie van aftreden. Welke andere conclusie kunnen kiezers dan trekken, dan dat de eigen loopbaan

zwaarder weegt dan de zuiverheid en het gezag van het publieke ambt?
Om het gezag van het politiek ambt te herstellen hoeft ons politieke stelsel niet volledig overhoop, zoals D66 wil. Geen stelselwijziging is opgewassen tegen een slonzige politieke moraal. Wat nodig is, is dat politieke ambtsdragers zich realiseren dat hun functie geen stap is in een persoonlijke carrière. Een politieke functie dient het algemeen belang.
Een kabinet met de Partij van de Arbeid zal al het mogelijke moeten doen om het vertrouwen in de politiek te vergroten. De partij kan er niet zijn om de loopbaan van partijgenoten tegen beter weten in te behoeden. Wij zullen, waar nodig, met kracht het politieke ambt tegen persoonlijke ambities en verslaving aan macht te beschermen. Ambities; prima, en machtsvorming is noodzakelijk, maar uitsluitend in het algemeen belang. Bij onze beginselen past geen 'mantel der liefde', moet zelfs de 'schijn des kwaads' worden vermeden. En de doofpot behoort al helemaal niet tot het sociaal-democratisch meubilair. De geloofwaardigheid
van de politiek is duidelijkheid.
in het geding. Dan past alleen volstrekte
9.
Ook in ander opzicht staat de geloofwaardigheid van de politiek op het spel. Overal in de landen om ons heen zien we de opkomst van partijen van dubieus allooi. Le Pen, Schönhuber, Haider, voormannen van partijen met neo-fascistische en racistische ideeen. Hopelijk halen de Centrum-Democraten het niet in Nederland op 6 september. Maar elke stem op Janmaat is er een teveel. Ook zïjn partij deugt niet, en zijn ideeen kunnen als sluipend gif onze samenleving verzieken.
Een op de vijf Nederlanders koestert sterke vooroordelen jegens minderheden, blijkt uit recent onderzoek. Dat moet reden zijn voor elke democratische partijen om zelfs de schijn te vermijden hieraan voedsel te geven. VVD-leider Voorhoeve dient zich voortaan te onthouden van uitspraken dat ons land te dicht bevolkt is en teveel werklozen telt voor een ruimhartig vreemdelingen-beleid. Politieke partijen - ook de VVD - horen in woord en daad migranten te verdedigen en te laten zien dat zij deel uitmaken van onze cultuur. Niet voor niets heb ik gepleit voor een verdubbeling van het aantal allochtone PvdA-raadsleden volgend jaar. En het zou goed zijn, wanneer onze partij ook nu bij het vaststellen van de kamerlijsten liet zien waarde te hechten aan hun inbreng. Als signaal aan de kiezers, en in het belang van onszelf. Het mag in Nederland niet de kant opgaan

van de Bondsrepubliek, van Frankrijk, van Engeland, van Vlaanderen. Er mag hier geen ruimte worden gegeven aan rassenhaat en vreemdelingenangst. Racisme en fascisme horen in Nederland niet thuis. Partijen van links tot rechts in het politieke spectrum behoren hiertegen stelling te nemen. Ter bescherming van onze beschaving. In naam van de democratie.

10.
Partijgenoten, we zijn bereid regeringsverantwoordelijkheid te aanvaarden. Mits er voor ons ook iets te regeren valt. Met een goede stembusuitslag alleen zijn we er niet. Nederland is een land van politieke minderheden. Dat betekent coalitievorming.
Dus is ruimte nodig om te kunnen manoevreren. We zullen onze principes niet verloochenen. Uitverkoop van idealen is er niet bij. Maar scherpe grenzen, on-onderhandelbare punten, ’minimum- programma's' verhouden zich evenmin met de realiteit van de Nederlandse politiek. Om een Engelse uitdrukking te gebruiken: 'it takes two to tango' - en in de Nederlandse politieke verhoudingen, als het aan ons ligt, drie. Ons programma geeft onze intenties en benadering helder weer. Tegelijk echter zal er ruimte moeten zijn om aan wat we willen invulling te geven binnen het kader van een regeerakkoord. Dat betekent politiek bedrijven op basis van gedelegeerd vertrouwen. Zonder dat lukt het niet.
We zijn lang, te lang uit de macht gebleven. De kiezers die op ons rekenden hebben dat gemerkt. Aan een tekort schietend werkgelegenheidsbeleid, een onrechtvaardig inkomens-beleid, een

traag en weinig slagvaardig milieubeleid, aan de teruglopende kwaliteit van essentiele voorzieningen. Als het aan ons ligt, verandert dat. Maar daar is wel tijd voor nodig. De beste dienst die we onszelf en onze kiezers kunnen bewijzen, is met moed, beleid en verstand te werk gaan. Zodat we in een kabinet tenminste vier jaar de tijd hebben alvorens weer naar de kiezers te gaan. Als het aan mij ligt, doen we dat over vier jaar met evenveel overtuiging als nu. En met dezelfde man aan het hoofd: Wim Kok.